

Коляда Н. М.,
доктор педагогічних наук, професор,
проректор з інноваційних досліджень та європейської інтеграції
Уманського державного педагогічного університету
імені Павла Тичини, м. Умань

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО ФОРМУВАННЯ ДЖЕРЕЛЬНОЇ БАЗИ ІСТОРИКО-ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

В останні роки посилюється інтерес дослідників до історико-педагогічних проблем, зокрема їх джерелознавчого аналізу з метою створення самостійного дослідницького образу.

Важливе значення для розвитку історії педагогічної науки в умовах розширення її предметного поля набуває розроблення нових підходів до здійснення досліджень з історії вітчизняної та зарубіжної освіти, насамперед – методологічних інструментів педагогічного джерелознавства. Застосування обґрунтованої методології формування джерельної бази та сучасних методів її дослідження дозволять подолати межі чисто фактографічного опису, знизити рівень суб'єктивності, перейти від розгляду процесів розвитку освіти й педагогічної науки як історичної реальності у вигляді сукупності подій до теоретичних уявлень про предмет дослідження, які дають можливість логічних реконструкцій цих процесів.

Під джерельною базою дослідники розуміють джерела, використання яких дозволяє розв'язати всі завдання конкретного історико-педагогічного дослідження. Обґрунтування такої методології полягає у визначенні підходів до визначення структури й обсягу джерельної бази, оскільки перед кожним дослідником історії педагогіки постають питання: по-перше, які саме документи вивчати (структура джерельної бази), і по-друге, яку кількість документів потрібно опрацювати для забезпечення повноти і надійності результатів дослідження (обсяг джерельної бази) [1, с. 11].

«Без джерел нема й історії», однак, «джерела є нікими без наявності методу їх інтерпретування» (Р.Дж. Колінгвуд). Тому, на переконання дослідників, перспективними напрями подальших досліджень є обґрунтування алгоритмів і розробка формалізованих процедур аналізу першоджерел історико-педагогічного дослідження, застосування яких поряд з існуючими якісними методами сприятиме отриманню максимально достовірних і відтворених результатів історико-педагогічного дослідження [1, с. 13].

Важливим методологічним завданням дослідника є систематизація та класифікація джерел дослідження. Оскільки ґрунтовний науковий аналіз будь-якого історико-педагогічного феномену неможливий без залучення широкого кола джерел, без оволодіння істориками педагогіки основними методами систематизації та групування джерельної бази, адже пізнання процесу розвитку освіти, виховання, педагогічної науки в цілому ускладнюється, а іноді навіть є неможливим, без продуманої класифікації історико-педагогічних джерел [3, с. 537].

На сьогодні не існує єдиної класифікації історико-педагогічних джерел, оскільки «просторово-часове й предметне розмаїття педагогічної реальності складає об'єктивну основу для різних класифікацій історико-педагогічного знання» [2, с. 16]. Одні вчені беруть за основу поділу місце зберігання джерел, інші – їх класову, партійну приналежність, треті – ознаку близькості до відображуваних подій (враховуючи так звані «історичні залишки» та «історичну традицію»). Одні побудовані за формою відбиття дійсності, інші – за способом фіксування інформації, треті – за об'єктом відбиття тощо [3, с. 537–540].

Однак, на думку сучасних науковців, класифікації при цьому «не є альтернативними, не виключають одна одну, а відображають поліструктурність історико-педагогічних досліджень» [2, с. 16], тому «джерела з історії педагогіки при всьому різноманітті структури, змісту, походження, обставин виникнення мають загальні властивості форми й змісту» [3, с. 539–540]. Це створює можливість єдиного наукового підходу до них – виокремлення ряду універсальних критеріїв, на які спираються автори класифікацій та розробки методів джерелознавчого аналізу і їх відтворення як феномена культури – джерелознавчого синтезу. Тому, при класифікації історико-педагогічних джерел системний підхід, структурний аналіз і виявлення на основі їх прихованої інформації значно розширюють можливості встановлення вірогідності закладеної в них інформації [3, с. 540].

Саме система дає можливість впевнено орієнтуватися у ресурсах джерельної бази історії педагогіки, виявляти її резерви та корегувати процес освоєння науковцями розмаїття різних груп джерел. Тому розроблення та впорядкування системи джерельної бази розширює предметне поле історії педагогіки у напрямі проектування нових аспектів дослідництва [2, с. 70].

Отже, незважаючи на відсутність єдиного підходу до трактування поняття «історико-педагогічне джерело» в сучасному науковому дискурсі, залежність структури джерельної бази від особливостей предмета конкретного дослідження, високий рівень наукового аналізу можливий лише на засадах системного підходу щодо врахування базових критеріїв при групуванні історико-педагогічних джерел.

Список використаних джерел

1. Адаменко О. Методологія формування джерельної бази історико-педагогічного дослідження / О. Адаменко // Педагогічний дискурс. – 2013. – Вип. 15. – С. 10–13.
2. Гупан Н. М. Українська історіографія історії педагогіки / Нестор Миколайович Гупан. – К. : А.П.Н., 2002. – 224 с.
3. Петренко О. Б. До проблеми класифікації джерельної бази історико-педагогічного дослідження / О. Б. Петренко // Педагогічний дискурс. – 2013. – Вип. 15. – С. 536–542.
4. Сухомлинська О. В. Історія педагогіки як наука і як навчальний предмет: актуальні проблеми / О. В. Сухомлинська // Історико-педагогічний процес: нові підходи до загальних проблем. – К. : А.П.Н., 2003. – С. 26–35.